

Når barn har seksuell omgang med barn, barnerettslige- og strafferettslige spørsmål.

Av Kristoffer M. P. Lagesen

*JUR-3902
Liten masteroppgave i rettsvitenskap
ved Universitetet i Tromsø
Det juridiske fakultet
Våren 2013*

Innholdsfortegnelse

Når barn har seksuell omgang med barn, barnerettslige- og strafferettslige spørsmål.....	1
Kap 1. Innledning.....	3
1.1. Avhandlingens tema og hovedproblemstilling.....	3
1.2 Kilder og metode	4
1.3 Definisjon av barn.....	6
1.4 Samfunnsmessig bakteppe.....	7
Kap 2. Straff når barn har seksuell omgang med barn	10
2.1 Objektiv gjerningsbeskrivelse.....	12
2.2 Forsettskravet/skyldkravet.....	14
2.3 Villfarelse om alder.....	15
2.4 Samtykke som straffrihetsgrunn	19
2.5 Hvilke verdier verner straffeloven § 195 og § 196?	21
Kap 3. Jevnbyrdighet i alder og utvikling som straffrihetsgrunn.....	24
3.1 Utgangspunkt	24
3.2 Rettspraksis om jevnbyrdighet.....	24
3.3 Betydningen av jevnbyrdighet.....	31
Kap 5. Tiltalte i prosessen (særregler for barn).....	38
5.1 Prosessuelle særregler for barn	38
5.2 Hvilken betydning har det for straffeutmålingen at tiltalte er et barn?	39
Kap. 6 Avslutning	42
6.1 Er lovgivningen tilstrekkelig til å gi barn den beskyttelse de behøver?	42
6.2 Hvordan kan fremtidige overgrep avverges?	43
6.3 Uheldig ordlyd i den nye straffeloven?	44
Kildeliste	46

Kap 1. Innledning

1.1. Avhandlingens tema og hovedproblemstilling

Denne avhandlingen omhandler barn som har seksuell omgang med andre barn. Når det gjelder dette temaet, så er det de strafferettslige og barnerettslige aspektene ved slike forhold jeg vil behandle.

Situasjoner hvor barn har seksuell omgang med hverandre, strekker seg over et stort spekter, fra eksempelvis to 17-åringer som har frivillig seksuell omgang med hverandre, via to 13-åringer som eksperimenterer, til en 17-åring som voldtar et lite barn. Mellom disse ytterpunktene kan en rekke ulike situasjoner oppstå, og en utfordring har vært å avgrense avhandlingen.

Jeg har valgt å avgrense avhandlingen til de forhold som omfattes av straffeloven¹ § 195 og § 196 om forbud mot seksuell omgang med barn under henholdsvis 14 og 16 år. Fornærmede i denne avhandlingen er altså alltid under 16 år. På lovbytersiden avgrenser jeg til de som er strafferettslig ansvarlig, dvs. over 15 år, jf. straffeloven § 46, men som samtidig er under 18 år, og dermed innehar en særstilling som barn.

Dersom to personer som begge er mellom 15 og 16 år har seksuell omgang med hverandre, vil begge som utgangspunkt kunne regnes som både fornærmet og lovbyter etter straffeloven § 196.

Som utgangspunkt velger jeg å kalle all seksuell omgang som omfattes av gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 195 og § 196 for overgrep, uansett om det er snakk om frivillige kjæresteforhold eller seksuell omgang preget av utnyttelse. Dette vil bli nyansert i kapittelet om jevnbyrdighet i alder og utvikling.

Den type overgrep jeg skriver om, avgrenses dermed til seksuell omgang. Andre typer seksuelle krenkelser omfattes ikke, men deler av avhandlingen har overføringsverdi også til

¹ Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (heretter kalt straffeloven)

andre krenkelser. Hvordan begrepet seksuell omgang defineres vil jeg komme tilbake til i punkt 2.1.

Det kan stilles spørsmål med hvorfor avhandlingen kun retter seg mot *barn* som tiltalt, når en slik avgrensning ikke fremgår av straffeloven § 195 og § 196. Dette er fordi min interesse som ligger til grunn for denne avhandlingen, omhandler barns rettslige stilling.

Den overordnede problemstillingen er:

- Når kan barn straffes for å ha seksuell omgang med andre barn.

Denne problemstillingen vil bli besvart ved å behandle to sentrale underproblemstillinger:

- Hvilken betydning har jevnbyrdighet i alder og utvikling, og
- Hvilken betydning har villfarelse om alder.

Jeg vil også ta inn problemstillinger som omhandler verdiene som ligger til grunn for disse straffebestemmelsene. Jeg vil også behandle hvilke prosessuelle særregler som trer i kraft når tiltalte og fornærmede er barn under 18 år.

Jeg har valgt å avgrense avhandlingen mot straffullbyrdelse.

Til slutt vil jeg gjøre meg noen tanker om dagens lovgivning gir tilstrekkelig beskyttelse til barn som er tiltalt i overgrepssaker.

Hvordan den fornærmede part blir ivaretatt i straffesystemet vil jeg behandle i avhandlingen. Jeg vil også se på hvordan samfunnet ved å opplyse om temaet, både kan bidra til å hindre fremtidig misbruk, samt oppfylle barnekonvensjonens krav til dette.

1.2 Kilder og metode

Metoden er rettsdogmatisk. Jeg vil analysere rettskildene for å besvare de spørsmålene jeg har reist.

Min innfallsvinkel er strafferettslig og barnerettslig. Jeg ser særlig på de strafferettslige spørsmålene der også barnerettslige prinsipper og regler kommer inn. Dette gjør jeg fordi både fornærmede og lovbrøyer er barn slik jeg har avgrenset avhandlingen.

Den kilden som er mest sentral for denne avhandlingen er straffeloven § 195 og § 196. jeg vil benytte forarbeider, etterarbeider, rettspraksis, andre lovbestemmelser, juridisk teori og internasjonale konvensjoner for å tolke straffebestemmelsene og besvare de spørsmål som jeg reiser i avhandlingen.

Av internasjonale konvensjoner benytter jeg meg av BK² og EMK³. Disse to konvensjonene er inkorporert i norsk rett gjennom lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 (menneskerettsloven) § 2. Dersom det er motstrid mellom annen norsk lovgivning og bestemmelser i en av disse konvensjonene, skal konvensjonsbestemmelsene ha forrang, jf. menneskerettsloven § 3.

Konvensjonsbestemmelser jeg vil bruke i oppgaven er EMK art. 6 nr. 2 om uskyldspresumpsjon. Av bestemmelser i BK vil jeg bruke art. 1 om definisjon av barn, art. 3 om barnets beste, art. 12 om at barn skal høres, art. 19 om beskyttelse for barn mot overgrep, art. 37 og art. 40 om barn som lovovertridere og art. 42 om kjentgjøring av konvensjonen.

Temaet mitt befinner seg på strafferettens område, hvor det gjelder et strengt legalitetskrav.⁴

Lovgivningen skal være tydelig og forutsigbar. Samtidig krysses dette av min barnerettslige innfallsvinkel. Hensynet til det individuelle barnet som en sak gjelder er på barnerettens område helt sentralt, og det overordnede prinsippet om at hensynet til barnets beste skal vektlegges, tilsier at det må være rom for skjønn.

Hensynet til forutsigbarhet og likebehandling står sterkt i strafferetten, mens hensynet til det individuelle barnet står sterkt i barneretten.

De barnerettslige prinsippene om at barn har et særskilt behov for beskyttelse og barnets beste vil komme inn i avhandlingen. Særlig nevner jeg at barnets beste må gjelde både for fornærmede og for tiltalte når begge er barn.

BK, slik den er utformet, kan ikke gi hjemmel for straff. Derfor bruker jeg de hensyn og prinsipper som kommer til uttrykk i konvensjonen til å tolke gjeldende rett. Jeg bruker også disse hensynene og prinsippene som verktøy for mitt syn på lovgivning på strafferettens område som ennå ikke er trådt i kraft.

² FNs konvensjon om barnets rettigheter med protokoller 20. november 1989.

³ Den europeiske menneskerettskonvensjon med protokoller 4. november 1950

⁴ Kongeriget Norges Grundlov 17. mai 1814 § 96.

1.3 Definisjon av barn

Ordlyden i BK artikkel 1 definerer barn som alle personer under 18 år. Artikkelen har likevel en reservasjon; dersom nasjonal lovgivning angir myndighetsalderen for barnet som lavere, vil den nasjonale lovgivningen gå foran barnekonvensjonen.

I BK art. 1 brukes begrepet «majority» som er oversatt til norsk som «myndig». Sharon Detrick har gått nærmere inn på hva definisjonen av dette begrepet innebærer.⁵ Hun skriver at dette begrepet innebærer «full legal capacity», det finnes ikke et godt begrep i norsk rett som passer helt som en oversettelse.

Begrepets betydning kan tolkes slik at «full legal capacity» er når et barn blir fullt ut ansvarlig juridisk sett. Hun nevner momenter som kan ha betydning for å avgjøre når barn må regnes for å ha «full legal capacity», som tilgang til å inneha en stilling i arbeidslivet, juridisk eller medisinsk rådgivning/behandling uten foreldres samtykke, seksuelt samtykke, verving til nasjonalt forsvar, straff osv.

I norsk rett er det forskjellige aldersgrenser for når et barn oppnår juridiske rettigheter og ansvar, noe som vises ved blant annet den seksuelle lavalder og den strafferettslige lavalder. Jeg mener det er rimelig å legge til grunn at andre land som er tilsluttet denne konvensjonen, også har forskjellige aldersgrenser innad i nasjonene, men også at det er forskjell i disse aldersgrensene landene i mellom.

Ser man på den seksuelle lavalderen er det forskjeller i medlemsstatene. I Danmark er lavalderen 15 år, mens i Spania er den 13 år.⁶ Disse lavaldrene skiller seg fra vår egen seksuelle lavalder som er 16 år, jf. straffeloven § 196. Derfor vil begrensningen i BK art. 1 være av betydning innad i de forskjellige landene. Resultatet vil bli at i Norge regnes en person som voksen når det gjelder seksuell omgang når han/hun er fylt 16 år, mens i f.eks. Spania vil personene bli regnet som voksen på det seksuelle området ved fylte 13 år. Dette innebærer at et barn som er fylt 16 år vil regnes å ha «legal capacity» på det seksuelle området også etter barnekonvensjonen. Barnet vil ha «legal capacity» kun på det området, og ikke

⁵ Sharon Detrick, *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the child*, Kluwer Law International, Hague, 1999 s. 59.

⁶ <http://www.avert.org/age-of-consent.htm> (sist lest 02.05.2013)

samlet sett, noe som kreves for at myndighetsalderen skal være oppnådd, og for at barnet skal ha «full legal capacity».

Etter vergemålsloven⁷ § 1 er mindreårige de som ikke har fylt 18 år. Dette er i samsvar med definisjonen i BK.

Ordlyden i straffeloven § 46 begrenser imidlertid barnebegrepet i straffesaker. Bestemmelsen sier at ingen kan bli straffet for handlinger som de har utført før de fylte 15 år. Jeg tolker det dit hen at barn som utfører straffbare handlinger over 15 år regnes som voksne når det kommer til å være strafferettslig ansvarlig. Men barnet vil ikke ha oppnådd «full legal capacity» og vil således fortsatt være et barn. Og det er nettopp en del særregler som gjelder for dem som er mellom 15 og 18 år, slik som straffeloven § 18, hvor det kommer til uttrykk at barn helst ikke skal fengsles. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 5.

1.4 Samfunnsmessig bakteppe

I en artikkel fra NKVTS⁸ kommer det frem at i Nord-Norge ble omkring en tredjedel av alle rapporterte seksuelle overgrep i perioden 2003-2004, begått av personer under 18 år.⁹ Jeg mener det er rimelig å anta at de innrapporterte overgrepene er innrapportert til politi og/eller barnevern.

Statistikken i denne artikkelen viser til tilfeller i Nord-Norge, men jeg mener det kan antas at det er lignende tall for resten av Norge.

I artikkelen er begrepene voldtekt, misbruk og overgrep brukt om hverandre. Jeg tolker statistikken dit hen at den beskriver alle former for overgrep mot barn, og skiller ikke mellom disse. For å hindre uklarhet ved henvisning til denne artikkelen velger jeg å bruke begrepene overgrep og misbruk.

Begrepsbruken er ikke definert i artikkelen. Altså sier de ikke hva de mener med innrapporterte overgrep, derfor kan min definisjon av overgrep skille seg litt fra artikkelens bruk av begrepet. Dette har ikke stor betydning for avhandlingen, fordi hensikten med å vise

⁷ Lov om vergemål for umyndige 22. april 1927 nr. 3 (heretter kalt vgml)

⁸ Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (www.nkvts.no)

⁹ Kristin Alve Glad, Carolina Øverli og Grete Dyb «Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn -en kunnskapsoversikt-» (2010) s. 7. (www.nkvts.no) (sist lest 02.05.2013)

til denne statistikken er å vise at det er en stor andel barn som blir utsatt for seksuelt overgrep. Hensikten er også å vise at mange av disse overgrepene er begått av andre barn.

Jeg antar at noen tilfeller der det forelå et kjæresteforhold også faller inn under denne statistikken, fordi som rettspraksis viser, vil også slike forhold kunne falle inn under straffeloven § 195 og § 196, og således regnes som seksuelle overgrep.

Siden det blir straffesaker av en del saker der det tilsynelatende forelå et kjæresteforhold mellom tiltalte og fornærmede, mener jeg det er logisk at disse overgrepene er innmeldt til politi eller barnevern og således faller inn under statistikken. Dette vil jeg komme tilbake til senere i avhandlingen.

Jeg legger til grunn at de overgrepene artikkelen nevner er overgrep som er innrapportert til barnevern eller politimyndigheter.

Det kan antas at det finnes store mørketall på området. Har et barn blitt utsatt for et seksuelt overgrep, vil det i mange tilfeller være vanskelig å stå frem og fortelle om det.

Det kan være at det barnet som har utført det seksuelle overgrepet, er en nær venn eller en slektning, barnet vil kanskje ikke skape vanskeligheter for det andre barnet, selv om det er blitt foretatt en handling som barnet føler er galt og av en seksuell natur.

Det kan også være at barnet har blitt lurt til å tro at den seksuelle handlingen er helt normal. Dersom barnet da ikke har fått lært at slik seksuell eksperimentering/overgrep utført mot dets vilje, ikke er lov, vil det være naturlig at barnet ikke står frem og forteller om overgrepet.

Avhandlingen vil i hovedsak sikte seg inn på de rettsregler som gjelder for innrapporterte overgrep av barn under 14 og 16 år til barnevern og politi. Jeg begrenser også til tilfeller der den part som er tiltalt er mellom 15 og 18 år, for slik å se på saker som kommer inn i det norske straffesystemet.

Når slike overgrep blir oppdaget, antar jeg at noen blir direkte innrapportert til politiet, og noen til barnevernet, men dersom de innrapporterte overgrepene fører til en straffesak ender de opp hos politiet. Altså er det de innrapporterte overgrep som er blitt straffesaker som avhandlingen retter seg mot.

Selv om artikkelen ikke uttrykker det, mener jeg det er naturlig å anta at alle overgrep etter straffeloven § 195 og § 196 der den overgripende part er et barn faller inn under denne statistikken.

En del av de saker som vil kunne falle inn under disse bestemmelsene og statistikken er kjæresteforhold mellom barn der den ene eller begge barna er under 16 eller 14 år. Her trenger det ikke være snakk om et overgrep i den tradisjonelle betydningen, men et seksuelt naturlig forhold mellom to personer av lik utvikling både fysisk og psykisk. Jeg vil senere i avhandlingen komme tilbake til hvordan slike saker også kan falle inn under bestemmelsens virkeområde.

I en artikkel fra NKVTS kommer det frem at det er to hypoteser for hvorfor barn begår seksuelle overgrep. Den ene er at barnet selv har blitt utsatt for eller opplevd seksuelle overgrep, mens det andre er at barnet har relasjonelle problemer som f.eks. tilknytningsvansker.¹⁰

Definisjonen til NKVTS av overgrep er ikke helt den samme som min definisjon. Slik jeg har definert overgrep, til å omfatte all seksuell omgang som omfattes av gjerningsbeskrivelsen i § 195 og § 196, er det ikke sikkert at disse hypotesene stemmer. At barn har seksuell omgang med andre barn, kan fullt ut være en del av en naturlig utvikling.

¹⁰Anja Emilie Kruse «Unge som begår seksuelle overgrep» (2011) s 11. (www.nkvts.no) (sist lest 02.05.2013)

Kap 2. Straff når barn har seksuell omgang med barn

Det er straffebestemmelsene i straffeloven § 195 og § 196 som kommer til anvendelse når det er tale om seksuell omgang med barn under henholdsvis 14 og 16 år. For ordens skyld blir bestemmelsene gjengitt under.

Jeg gjennomgår bestemmelsene ut fra en forutsetning om at gjerningspersonen er et barn mellom 15 og 18 år.

§ 195. *Den som har seksuell omgang med barn under 14 år, straffes med fengsel inntil 10 år. Dersom den seksuelle omgangen var samleie, er straffen fengsel i minst 3 år.*

Fengsel inntil 21 år kan idømmes dersom

- a) handlingen er begått av flere i fellesskap,*
- b) handlingen er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,*
- c) handlingen er foretatt overfor barn under 10 år og det har skjedd gjentatte overgrep,*
- d) den skyldige tidligere har vært straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 192, eller*
- e) fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbar sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jf. [smittevernloven § 1-3 nr. 3 jf. nr. 1](#), regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragrafen.*

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld.

Straff etter denne bestemmelsen kan falle bort eller settes under det lavmål som følger av første ledd annet punktum dersom de som har hatt den seksuelle omgangen, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

§ 196. *Den som har seksuell omgang med barn under 16 år, straffes med fengsel inntil 6 år.*

Fengsel inntil 15 år kan idømmes dersom

- a) handlingen er begått av flere i fellesskap,*
- b) handlingen er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,*
- c) den skyldige tidligere har vært straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 192 eller*

§ 195, eller

d) fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbart sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jf. smittevernloven § 1-3 nr. 3 jf. nr. 1, regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragrafen.

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Straff etter denne bestemmelsen kan falle bort dersom de som har hatt den seksuelle omgangen, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

I norsk strafferett er det fire straffbarhetsvilkår som må oppfylles for at en person skal kunne straffes.¹¹ Disse straffbarhetsvilkårene vil bli vurdert i alle straffesaker, også de saker der tiltalte er et barn mellom 15 og 18 år.

Straffbarhetsvilkårene er som følger:

1. Det må finnes et straffebed som passer på handlingen
2. Det må foreligge subjektiv skyld
3. tiltalte må ha vært tilregnelig i gjerningsøyeblikket
4. det må ikke finnes straffrihetsgrunner

Punkt en dreier seg om den objektive gjerningsbeskrivelse. Det andre punktet handler om et forsett/skyldspørsmål. Det tredje punktet vil være en tilregnelighetsvurdering, typisk her er om tiltalte var psykotisk i gjerningsøyeblikket. Det siste punktet er straffrihetsgrunner, typisk her er nødrett/nødvergesituasjoner.

Punkt fire om straffrihetsgrunner vil ikke spille inn i avhandlingen når det gjelder nødrett og nødverge. For det kan vanskelig sies at en tiltalt mellom 15 og 18 år utførte den seksuelle handlingen med et barn under 16 år eller under 14 år som nødrett eller nødverge.

Samtykke til den straffbare handlingen kan tenkes å være en straffrihetsgrunn. Dette vil jeg komme tilbake til i punktet om samtykke.

¹¹ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave 2004, 4. opplag, Oslo 2010 s. 101 (heretter kalt strafferettsboka)

2.1 Objektiv gjerningsbeskrivelse

Etter ordlyden i straffeloven § 196 er det straffbart å ha seksuell omgang med barn under 16 år. Etter § 195 er det straffbart med seksuell omgang med barn under 14 år.

Lovgiver har definert seksuell omgang i proposisjon til ny straffelov. Jeg tolker forarbeidet slik at dette er definisjoner som gjelder for dagens straffelov.¹²

Departementet definerer seksuell omgang i avsnitt 2 i punkt 7.4.1. slik.

«Seksuell omgang betegner de mest intime handlingene. Som seksuell omgang regnes samleie, men også samleielignende forhold som for eksempel suging og slikking av kjønnsorganer, masturbasjon og innføring av fingre i skjede eller endetarmsåpning.»

Videre avgrenser departementet mot seksuelle handlinger i avsnitt 3:

«Seksuell omgang avgrenses nedad mot seksuell handling. Beføling av bryster eller kjønnsorganer, innenfor eller utenpå klærne, er typiske eksempler på seksuelle handlinger. Grensen mellom seksuell handling og seksuell omgang trekkes skjønnsmessig etter berøringens intensitet. For eksempel vil beføling av kjønnsorganer være seksuell handling, mens masturbasjon vil være seksuell omgang.»

Departementet har her vært svært klare på hva som menes med seksuell omgang. Jeg tolker disse utsagnene slik at det kreves en sterkere følelse av krenkelse av en persons seksuelle integritet for at en handling skal kunne kvalifisere som seksuell omgang.

Denne definisjonen vil medføre at det kan ikke tas ut tiltale etter straffeloven § 195 eller § 196 dersom denne personen har f.eks. befølt kjønnsorganene til et barn under henholdsvis 14 eller 16 år. Men da kan andre straffebestemmelser påberopes.

For at disse bestemmelsene, § 195 og § 196, skal komme til anvendelse må fornærmede være under 16 år eller under 14 år, altså under den seksuelle lavalderen.

Dersom både overgriper og fornærmede er under 16 år, vil begge to som utgangspunkt etter denne bestemmelsen kunne regnes for å være overgripere og fornærmede.

I bestemmelsens annet ledd litra a til e lister opp straffeskjerpene omstendigheter, dette faller utenfor temaet i avhandlingen og vil ikke bli problematisert.

¹² Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt 7.4.1 s. 211

Bestemmelsene har ingen krav til hvem som utfører overgrepet. Det vises til den som utfører handlingen. Dette vil kunne tolkes til å gjelde alle personer som utfører den straffbare handlingen. Alder og kjønn på den som begår overgrepet er uten betydning her.

Denne avhandlingen er avgrenset til overgripere mellom 15 og 18 år. Disse faller som gruppe inn under denne bestemmelsen. Det kan være subjektive forhold som forhindrer denne bestemmelsen fra å kunne anvendes, slik som tilregnelighet, straffrihetsgrunner, jevnbyrdighet i alder og utvikling og lignende.

Bestemmelsene skiller ikke mellom seksuell omgang utført under tvang og seksuell omgang utført frivillig. Dette ved at ordlyden i bestemmelsenes første ledd sier: «*Den som har seksuell omgang...*».

Denne ordlyden medfører at overgrep utført ved hjelp av trusler/tvang, overgrep utført som seksuell eksperimentering fra den ene parten eller fra begge parter og seksuell omgang mellom barn som regner seg som kjærester blir behandlet likt etter bestemmelsene. Men forskjellige omstendigheter som over kan ha betydning ved eventuell straffutmåling.

I et høringsnotat fra justis- og beredskapsdepartementet uttales det:

*«Bestemmelsen kan anvendes i konkurrans med straffeloven 1902 § 192 om voldtekt dersom den seksuelle omgangen er oppnådd ved vold eller truende atferd eller fornærmede har vært ute av stand til å motsette seg handlingen. Straffeloven 1902 § 192 om voldtekt benyttes imidlertid sjelden i saker om seksuelle overgrep mot barn.»*¹³

På den ene siden mener jeg denne uttalelsen taler for at § 195 ikke omfatter seksuell omgang fremtvunget med trusler/tvang, etter som bestemmelsen kan benyttes i konkurrans med § 192. På den andre siden mener jeg uttalelsen taler for at § 195 også omfatter slike forhold fordi en slik konkurrans sjeldent blir brukt.

I den nye straffeloven av 2005 § 255 er seksuell omgang med barn definert som voldtekt. Når jeg ser departementets uttalelse sammen med lovgivers definisjonsvalg i den nye straffeloven, mener jeg at bestemmelsene i dagens straffelov omfatter også seksuell omgang med barn som er frembrakt med trusler/tvang, men den er ikke begrenset til slike situasjoner.

¹³ Høringsnotat om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.), Justis- og beredskapsdepartementet, februar 2013, punkt 1.7

Straffeloven § 195 og § 196 virker etter mitt syn i utgangspunktet ikke svært nyansert. Ser man imidlertid hen til bestemmelsenes fjerde ledd ser man at omtrentlig jevnbyrdighet i alder og utvikling kan føre til straffrihet.

Betydningen av denne omtrentlige jevnbyrdigheten vil jeg komme tilbake til senere i avhandlingen. Kjæresteforhold vil i utgangspunktet falle inn under bestemmelsenes første ledd, men unntaket i bestemmelsenes siste ledd kan komme til anvendelse. Da vil handlingen være straffri.

2.2 Forsettskravet/skyldkravet

Skyldkravet er det subjektive forholdet ved en straffebestemmelse.

Etter straffeloven § 40 er skyldkravet forsett dersom bestemmelsen ikke sier noe annet. Forsettet må dekke hele gjerningsbeskrivelsen.¹⁴

Ordlyden i bestemmelsen er ganske streng på dette området ved at det må være uttrykkelig bestemt eller utvetydig forutsatt, dersom det skal være snakk om å straffe etter en bestemmelse for uaktsomhet.

Når det kommer til seksuelt misbruk utført av barn mot barn, vil det som regel være snakk om en forsettlig handling. Den som gjennomfører handlingen, må altså ha vært klar over hva han gjorde på handlingstidspunktet.

Ved seksuell omgang i ungdomsmiljøer kan man lett tenke seg at det er rus inne i bildet. Men dersom noen er så ruset at de ikke er klar over hva de gjør, som følge av selvforskyldt rus, så fritar ikke det for straff, jf. straffeloven § 45.

Dersom et barn ønsker å eksperimentere seksuelt med et annet barn, og det andre barnet egentlig ikke ønsker det, men den seksuelle omgangen gjennomføres vil det kunne regnes som misbruk etter straffeloven § 195 og § 196.

Det kan i en slik eksperimenteringssituasjon argumenteres med at det ikke var intensjonen til den aktive part å utføre en handling som ville kunne regnes som et brudd på

¹⁴ Strafferettsboka s 221.

straffebestemmelsene, og det slik vil være snakk om uaktsomhet som ikke skulle kunne straffes etter disse straffebestemmelsene.

På den andre siden gir bestemmelsenes ordlyd en klar indikasjon på akkurat dette temaet. Etter som bestemmelsene sier at seksuell omgang med barn under 14 eller 16 år straffes, vil forsettsvurderingen gjelde om den seksuelle omgangen var forsettlig. Forsettet må omfatte selve handlingen, men det trenger ikke omfatte kunnskap om at handlingen var straffbar, jf. strafferettsboka s 224.

Forsettsvurderingen ville i utgangspunktet også gjelde med tanke på alder til den fornærmede part. Jeg vil komme tilbake til dette i punktet om villfarelse om alder.

Det er en forskjell i skyldkravet til straffeloven § 195 og § 196 når det kommer til villfarelse om alder. Andenæs uttaler i juridisk teori at et unntak fra forsettkravet som vil gjelde for disse straffebestemmelsene er villfarelse om alder.¹⁵

I § 195 er villfarelse om alder ett objektive kriterium, mens det ikke er det i § 196. Dette vil jeg gå nærmere inn på i neste punkt.

2.3 Villfarelse om alder

Ordlyden etter straffeloven § 195 sier at villfarelse om alder ikke utelukker straffeskyld. Alder fremtrer altså som et objektive straffbarhetsvilkår. Straffeloven § 196 har delvis den samme ordlyden, men der tas et forbehold om at det skal foretas en aktsomhetsvurdering.

Straffeloven § 196 tredje ledd lyder slik:

«Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.»

Det skal altså foretas en veldig streng bedømmelse, jf, «ingen» uaktsomhet må foreligge. Hvis tiltalte har vært uaktsom når det gjelder alderen, så foreligger straffeskyld og da skal vedkommende straffes.

¹⁵ Johs. Andenæs, *Spesiell strafferett og formuesforbrytelser*, 1. utgave 2008, 2. opplag, Oslo 2009, s. 154. (heretter kalt spes.strafferettsbok).

Hva villfarelse om alder er, kan jeg best forklare med et eksempel:

En gutt på 17 år møter en jente på en ungdomsklubb for ungdommer mellom 16 og 18 år. Gutten og jenta finner tonen og etter noen timer har de seksuell omgang inne på et av klubbens toaletter. Før den seksuelle omgangen finner sted spør gutten hvor gammel jenta er, hun svarer at hun er 16 år. Dagen etterpå når de møtes igjen forteller jenta at hun er 13 og et halvt år gammel. Hun ser imidlertid gammel ut for alderen, og hun hadde sneket seg inn på ungdomsklubben. Gutten hadde all grunn til å tro at jenta var over 16 år, fordi hun sa dette og hun var på en klubb der den nedre aldersgrensen var 16 år. Gutten hadde da vært i villfarelse om jentas alder.

Forskjellen i ordlyden i de to bestemmelsene vil som utgangspunkt medføre at hvis det blir tatt ut tiltale etter § 195 vil tiltaltes eventuelle uvitenhet om fornærmedes alder ikke spille noen rolle. Mens hvis det ble tatt ut tiltale etter § 196, kan en tiltaltes tro på at fornærmede var over 16 år på tidspunktet da den seksuelle omgangen fant sted, føre til at tiltalte ikke har utvist tilstrekkelig straffeskyld, og kan bli frikjent fordi det ikke var uaktsomt av gutten å ikke skjønne at jenta var under 16 år.

I **Rt. 2005 s. 833** behandlet imidlertid Høyesterett i plenum dette spørsmålet og kom til en annen konklusjon.¹⁶

Denne avgjørelsen omhandlet en mann på 20 år som hadde hatt samleie med en jente på 13 år og 3 måneder. I premiss 3 kommer det frem at tiltalte hadde spurt om jentas alder, og hun hadde svart at hun snart var 16 år. Dagen etter hadde hun sagt at hun var under 14 år.

Høyesterett diskuterer i denne avgjørelsen om uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2 hindrer bruk av straffeloven § 195 tredje ledd.

I premiss 88 uttales det:

«Det ligger i det jeg har uttalt, at for å oppfylle uskyldspresumsjonen i EMK må loven tolkes slik at den gir plass for en aktsomhetsvurdering. Skal man oppnå samsvar med konvensjonen, må det etter min mening i § 195 tredje ledd innfortolkes en tilsvarende reservasjon som i § 196 tredje ledd. Når det kreves at ingen uaktsomhet kan legges gjerningspersonen til last, er dette et meget strengt kriterium, hvor siktede må utvise aktivitet for å bevise at han er uskyldig ved å redegjøre for konkrete omstendigheter som kan underbygge at han har vært aktsom i

¹⁶ Rt. 2005 s. 833

relasjon til fornærmedes alder. Et ytterligere beviskrav i en så alvorlig sak innenfor den sentrale strafferett kan det etter min mening ikke være grunnlag for»

Denne avgjørelsen har endret tolkningen av § 195 slik at § 195 og § 196 etter denne avgjørelsen ble avsagt, må tolkes på samme måte når det gjelder villfarelse om alder, for å være i samsvar med EMK.

Dette vil medføre at dersom en person som begår et overgrep etter § 195 eller § 196 trodde at den fornærmede var over henholdsvis 14 eller 16 år uten at det på noen måte forelå uaktsomhet, vil vedkommende ikke ha utvist straffeskyld etter den respektive bestemmelse.

I februar 2013 kom det et Høringsnotat fra Justis- og beredskapsdepartementet om barnets alder som objektivt straffbarhetsvilkår skal gjeninnføres i saker om seksuelle overgrep.¹⁷

I første avsnitt i kap. 8.4.3 på side 54 og 55 i dette høringsnotatet vises det til at i den nye straffeloven av 2005 er alder ikke inntatt som et objektivt straffbarhetsvilkår ved seksuell omgang med barn under 14 år. Departementet viser til at årsaken til dette var avgjørelsen i Rt. 2005 s. 833, og at departementet hadde vurdert at et slikt objektivt vilkår ville gi barn bedre beskyttelse, men at EMK måtte respekteres.

I samme kapittel sier departementet at på grunn av at det etter plenumsavgjørelsen imidlertid har kommet ny rettspraksis fra EMD¹⁸, åpner det for en ny vurdering av spørsmålet. Det er EMDs avgjørelse *G mot Storbritannia* (37334/08) avsagt 30. august 2011 departementet viser til.

I avgjørelsen ble det *«uttalt at en engelsk bestemmelse med omtrent samme innhold som straffeloven 1902 § 195 tredje ledd ikke er i strid med uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2»*¹⁹

Denne avgjørelsen fra EMD viser at EMK ikke kan tolkes helt slik som Høyesterett har gjort i Rt. 2005 s 833.

¹⁷ Høringsnotat om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.), Justis og beredskapsdepartementet, februar 2013

¹⁸ Den europeiske menneskerettsdomstol (heretter kalt EMD)

¹⁹ Høringsnotat om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.), Justis og beredskapsdepartementet, februar 2013 punkt 8.4.2 s. 53.

I høringsnotatet kap. 8.4.3 s 54-55 viser departementet at i flere saker i tiden etter 2005 er tiltalte funnet ikke å ha utvist uaktsomhet med hensyn til at fornærmede var under 14, men ble derimot funnet å ha utvist uaktsomhet med hensyn til at fornærmede var under 16 år, og sakene har blitt pådømt etter § 196. Etter som § 196 ikke har et krav om minstestStraff, fikk tiltalte en mindre straff enn hva han ville fått etter § 195. Jeg tolker dette slik at før 2005 ville en tiltalt ha blitt dømt ut fra minstestStraffen i § 195, mens det i de sakene departementet viser til ble det fastlagt langt mildere straff etter § 196. Denne utviklingen har etter min mening vært uheldig.

I høringsnotatet viser departementet til **Rt. 2010 s. 36** som et eksempel.

Saken gjaldt utmåling av straff for overtredelse av straffeloven § 196 om seksuell omgang med barn under 16 år. Tiltalte var 21 og et halvt år gammel, og fornærmede 13 år og 8 måneder da seksuallovbruddet fant sted. Ut fra forholdets karakter og grovhet, fornærmedes og tiltaltes alder, øvrige omstendigheter knyttet til handlingen og allmennpreventive hensyn, kom Høyesteretts flertall til at det ikke burde idømmes samfunnsstraff og idømte fengsel i 60 dager. Dissens 4-1.

Denne avgjørelsen faller ikke helt under avhandlingens område, etter som tiltalte var over 18 år, men jeg har valgt å ta den med fordi avgjørelsen illustrerer hvor stor betydning subsumsjonen har.

I avgjørelsens premiss 7 fremgår det at lagretten mente at siktede hadde vært i aktsom god tro med hensyn til at fornærmede var over 14 år, men at det kunne bebreides ham som uaktsomt at han trodde hun var over 16 år.

I premiss 1 uttales det at:

«Hovedspørsmålet er om samfunnsstraff bør idømmes.»

Høyesteretts flertall på fire dommere mente det ikke var grunnlag for å idømme samfunnsstraff.²⁰ Flertallet fastsatte straffen til fengsel i 60 dager.²¹ En dommer mente samfunnsstraffen var riktig reaksjon.²²

Som departementet kommenterer i høringsnotatet punkt 8.4.3 s. 55 er det slik at:

²⁰ Rt. 2010 s. 36 premiss 25

²¹ Rt. 2010 s. 36 premiss 27

²² Rt. 2010 s. 36 premiss 29

«Dersom forholdet var blitt bedømt etter straffeloven 1902 § 195, ville det vært en minstestraff på fengsel i tre år, jf. straffeloven 1902 § 195 første ledd annet punktum»

Det har dermed ganske stor betydning hvilken bestemmelse forholdet subsumeres inn under.

For å konkludere vil det etter gjeldende rett være en lik vurdering om villfarelse etter både § 195 og § 196, men det er i høringsnotatet et forslag om å gjeninnføre alder som et objektivt straffbarhetsvilkår ved seksuell omgang med barn under 14 år.

Jeg mener at alder som et objektivt straffbarhetsvilkår burde gjeninnføres ved seksuell omgang med barn under 14 år, slik at minstestrafen i § 195 vil få en mer reell betydning i slike saker slik det var før 2005.

Det kan virke allmennpreventivt å gi de yngste bedre beskyttelse. Hvis det ikke nytter å påberope at man var i god tro med hensyn til alder, er det en oppfordring til å utvise stor varsomhet med å ha seksuell omgang med noen som kan være under minstealderen. Ved usikkerhet må man simpelthen avstå for å være på den sikre side.

2.4 Samtykke som straffrihetsgrunn

De vanligste straffrihetsgrunnene i norsk strafferett er nødrett og nødverge. Men disse to straffebestemmelsene oppstiller en annen straffrihetsgrunn, jevnbyrdighet i alder og utvikling. Akkurat dette temaet vil bli behandlet i kapittelet ved dette navnet.

Som nevnt over vil en seksuell omgang som nødrett eller nødverge vanskelig kunne sies å gjøre seg gjeldende i de saker som er tema for avhandlingen. Jeg mener imidlertid at samtykke som straffrihetsgrunn er et spørsmål som må belyses.

Det jeg mener med samtykke som straffrihetsgrunn, er om et samtykke til seksuell omgang fra den fornærmede part i saker etter straffeloven § 195 og § 195 vil kunne gi straffrihet for den som er tiltalt.

Det er en del bestemmelser i straffeloven der det er tatt med i ordlyden at samtykke fører til straffrihet, som f.eks. straffeloven § 200. I juridisk teori kommer det frem at samtykke kan ha samme virkning på andre straffebestemmelser hvor det ikke eksplisitt kommer til uttrykk i

ordlyden.²³ Spørsmålet jeg stiller meg er om samtykke som straffrihetsgrunn kan tolkes inn i straffeloven § 195 og § 196.

Med andre ord, vil et barn under 14 eller 16 år kunne gi sitt samtykke til seksuell omgang, slik at den andre part går fri?

Som utgangspunkt mener jeg at når bestemmelsen ikke uttrykkelig i sin ordlyd sier at samtykke kan føre til straffrihet, vil det kreves mer for at samtykke skal kunne innfortolkes.

I forarbeidene til en lovendring uttales det:

« At den seksuelle omgangen har vært frivillig, kan ikke være en formildende omstendighet i straffutmålingen ettersom straffebestemmelsen nettopp bygger på den forutsetning at mindreårige ikke kan gi samtykke til seksuelt samkvem.»²⁴

Denne uttalelsen mener jeg viser at lovgiver er svært klar på at samtykke ikke vil være en straffrihetsgrunn etter straffeloven § 195 og § 196.

Departementet uttaler riktignok her at ingen mindreårige kan samtykke til seksuelt samkvem. Jeg tolker det slik at departementet mener her barn under 16 og 14 år, og ikke alle mindreårige, dette fordi alle personer under 18 år regnes som mindreårige, slik jeg har vist tidligere i avhandlingen.

Jeg bygger denne tolkningen på at den seksuelle lavalderen i Norge er 16 år, jf. straffeloven § 196. Dette medfører at mindreårige mellom 16 og 18 år faktisk kan samtykke til seksuelt samkvem, og det vil da være fullt ut lovlig.

Slik jeg tolker departementets uttalelser vil et gitt samtykke fra et barn under 14 eller 16 år ikke gi straffrihet, det vil heller ikke regnes som et samtykke i det hele tatt i strafferettslig forstand.

Det er ikke en krenkelse av barnets vilje som disse bestemmelsene er ment å beskytte, men en beskyttelse av barns seksuelle integritet. Dette vil jeg gå mer inn på i neste punkt.

²³ Strafferettsboka s 150

²⁴ Prop. 97 L (2009-2010) på s. 26

2.5 Hvilke verdier verner straffeloven § 195 og § 196?

Disse straffebestemmelsene gir etter ordlyden hjemmel for straff når en person har hatt seksuell omgang med en annen person under 14 år, jf. straffeloven § 195 og under 16 år, jf. straffeloven § 196.

Når en spesiell handling er forbundet med et straffeansvar, vil det ofte være fordi lovgiver ønsker å verne visse verdier.

Disse bestemmelsene sikter seg inn mot vern av en spesiell gruppe personer; barn. Både norsk og internasjonal rett bygger på at barn har et særskilt beskyttelsesbehov. Dette gjelder også spesielt når det kommer til seksuelle handlinger. Dette kommer frem blant annet i BK art. 19.

I forarbeidene til straffeloven uttales det:

«Grensen er satt for å beskytte barn mot sedelighetskrenkelser»²⁵

Den grensen forarbeidene viser til, er den nedre grensen for seksuell omgang i § 195 og § 196 som henholdsvis er 14 og 16 år.

Det at Departementet har valgt å kalle seksuell omgang med barn under 16 eller 14 år for en sedelighetskrenkelse tolker jeg dit hen at en slik seksuell omgang vil være en krenkelse mot moral og anstendighet.²⁶

Disse verdiene omfatter i vår sammenheng at barn ikke skal ha seksuell omgang med andre personer.

Frivillige seksuelle handlinger mellom personer over denne aldersgrensen vil i utgangspunktet være anstendig og moralsk akseptert, og lovgiver har følgelig laget en nedre aldersgrense for når det er lovlig å ha seksuell omgang med en person. Det er imidlertid etter min mening selve beskyttelsen av barn som vil være det viktigste hensynet bak disse bestemmelsene.

I de samme forarbeidene uttales det:

²⁵ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) s 49

²⁶ <http://no.wikipedia.org/wiki/Sedelighet> (sist lest 02.05.2013)

«Regelen bygger på en tanke om at personer under en viss alder ikke har et tilstrekkelig bevisst forhold til sin seksualitet.»²⁷

Selv om et barn ikke har en tilstrekkelig bevissthet med tanke på sin seksualitet, så har barn sin egen seksualitet. Men lovgiver mener at barn under 16 år og 14 år fortsatt er på et slikt stadium i sin utvikling at de ikke har den samme bevissthet rundt sin seksualitet som personer over 16 år har.

Når barn trenger beskyttelse, kan man snakke om beskyttelse mot enkelte handlinger, men det vil være verdier som ligger til grunn for at det er et behov for en beskyttelse av barn mot seksuelle handlinger som beskrevet i straffeloven § 195 og § 196.

Man kan forestille seg at barns verdier som en liten lund, der hvert tre representerer en spesiell verdi som behøver å vernes. Ett av de største trærne i denne lunden mener jeg vil være verdien av at barn får ha en barndom.

Et barn skal slippe å bli dradd inn i utøvelse av en seksualitet som ligner det voksne personer har. Altså skal barnet få lov til å være et barn.

Barn har likevel sin egen seksualitet, men den skiller seg fra voksnes seksualitet. Den er som regel preget av en mer utforskende barnslig versjon av seksualitet.

Dette bringer meg naturlig videre til et annet stort tre i lunden, nemlig barns seksuelle integritet.

Store norske leksikon betegner integritet som *«noe som er uskadd og bevart i sin helhet»²⁸*.

Med en slik tolkning vil barns seksuelle integritet innebære at barns egen seksualitet skal være uskadd og bevart i sin helhet.

Barn har sin egen seksualitet og den behøver å vernes fra å bli beskadiget. Dette vil innebære at selv om barn skal beskyttes mot seksuelle handlinger som nevnt i de aktuelle straffebestemmelsene, så skal de ha mulighet til å utøve en naturlig eksperimentering med sin egen seksualitet.

Jeg mener at det ligger i barns integritet at barn må få lov til å eksperimentere og bli kjent med sin egen seksualitet. Men dette må skje på et barns premisser og være preget av et barns

²⁷ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) s 49

²⁸ <http://snl.no/integritet> (sist lest 02.05.2013)

innfallsvinkling til sin seksualitet. Derfor er det viktig å verne barns integritet når det kommer til det seksuelle.

I følge siste ledd i straffeloven § 195 og § 196 er det et unntak for når en person kan straffes for å ha seksuell omgang med et barn under 14 eller 16 år.

«Når gjerningsmannen og den fornærmede er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling, kan straff virke urimelig hardt og stride mot den alminnelige rettsoppfatning. Det er naturlig og rimelig at unge mennesker har et visst rom for å utforske sin egen seksualitet uten at de risikerer straff. Grensen på 16 år vil dermed fremfor alt virke som et vern mot seksuell omgang med voksne.»²⁹

Som disse forarbeidene sier skal barn ha en frihet til å utforske sin egen seksualitet. Ved at lovgiver har laget en unntaksregel som gir fritak for straff når barn er omtrentlig jevnbyrdig i alder og utvikling, så får barn en anledning til naturlig å utvikle kjærlighetsforhold til andre personer som er deres jevnbyrdige, både fysisk og psykisk.

Her er det viktig å nevne at det er et virkelig kjæresteforhold det er snakk om, og ikke et utnyttelsesforhold ved at den ene tror det er et forhold basert på kjærlighet og respekt, mens den andre utnytter situasjonen for å oppnå seksuelle fordeler.

Ved et slikt utnyttelsesforhold vil de verdiene som tilsier unntak fra straff i jevnbyrdige forhold, ikke gjøre seg gjeldende. Den seksuelle integriteten til den som blir utnyttet vil være beskadiget og den seksuelle omgangen vil snarere falle inn under bestemmelsenes hovedregel, enn unntaket.

Disse straffebestemmelsene er ikke avhengig av at den fornærmedes vilje blir krenket. Ordlyden i bestemmelsen sier at det straffbare forholdet er at en seksuell omgang som oppfyller de resterende kravene må ha funnet sted.

Dette medfører at krenkelse av barns selvbestemmelsesrett ikke er en forutsetning for straff, ved at barnets vilje ikke spiller inn.

Barns selvbestemmelsesrett er dermed ikke en verdi som beskyttes av disse bestemmelsene. Derimot er dette en verdi som gis beskyttelse gjennom andre bestemmelser om seksuallovbrudd.

²⁹ Ot.prp.nr. 28 (1999-2000) s 57

Kap 3. Jevnbyrdighet i alder og utvikling som straffrihetsgrunn

3.1 Utgangspunkt

Hovedregelen i straffeloven § 195 og § 196 er at seksuell omgang med barn under henholdsvis 14 og 16 år er straffbart.

Det er imidlertid et unntak i begge bestemmelsenes siste ledd. Begge bestemmelsene sier at straff kan falle *«bort dersom de som har hatt den seksuelle omgangen, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.»*

Det er en forskjell i ordlyden i disse to bestemmelsene, som har sammenheng med at § 195 har en regel om minstestraff på tre år, dersom den seksuelle omgangen var samleie. Ved jevnbyrdighet i alder og utvikling kan straffen alternativt settes under dette lavmål.

Jeg vil gå nærmere inn på rettspraksis om hva som regnes som jevnbyrdighet i det følgende, samt om det er forskjeller i vurderingene etter de to bestemmelsene. Deretter vil jeg si noe om betydningen av jevnbyrdighet i et barnerettsperspektiv.

3.2 Rettspraksis om jevnbyrdighet

Erfaringsmessig er jenter tidligere utviklet enn jevnaldrende gutter, muligens vil noen også mene at jenter også er mer psykisk utviklet enn gutter på samme alder. Fornærmedes kjønn kan derfor være av en viss betydning i domstolenes anvendelse av reglene om jevnbyrdighet. Dersom fornærmede, altså den personen som er under 16 eller 14 år er en jente og tiltalte er en gutt som er kanskje 17 år, vil det kunne tenkes at det fins en ganske høy sannsynlighet for at tiltalte og fornærmede kan anses for å være jevnbyrdige i alder og utvikling.

Motsatt kan man tenke seg at det er en gutt som er den fornærmede under 14 eller 16 år, og en jente som er tiltalt. Har man den gjennomsnittlige utviklingsforskjellen mellom gutter og jenter i tanke da, kan det tenkes at sannsynligheten vil være mindre enn eksempelet over for at

tiltalte og fornærmede er jevnbyrdige i psykisk utvikling. Dersom tiltalte og fornærmede er av samme kjønn, vil en slik vurdering ikke være aktuell.

Høyesterett har i en rekke saker kommet frem til et visst aldersspenn som setter en grense for hva som kan regnes som jevnbyrdig. Jeg vil i det følgende gå gjennom noen av de høyesterettsavgjørelsene jeg mener er sentrale i forhold til hvilke momenter som har utkrystallisert seg i forhold til fortolkningen av reglene om jevnbyrdighet.

Det er få nyere avgjørelser hvor både fornærmede og tiltalte er under 18 år, og som dermed faller inn under avhandlingen slik jeg har avgrenset den. Jeg har derfor valgt å ta med noen avgjørelser fra Høyesterett der tiltalte er litt over 18 år, fordi dette vil bidra til å belyse mine diskusjoner om temaet jevnbyrdighet.

I Rt. 2003 s. 442 hadde en gutt på 16 år og 6 måneder hatt samleie med en jente på 13 år og 8 måneder. Det var på overtredelsestidspunktet en aldersforskjell på 2 år og 10 måneder. Partene hadde vært i et kjæresteforhold i en måneds tid. Samleiet fant sted mens begge parter var berust på samme fest. Grunnlaget for saken var straffeloven § 195.

Høyesterett gjør noen drøftelser som er viktig for avgrensningen:

«Vilkårene etter bestemmelsen om straffbortfall er kumulative; partene må være omtrent jevnbyrdige både med hensyn til alder og utvikling. Spørsmålet om jevnbyrdighet i utvikling vil bero på en vurdering av partenes fysiske og psykiske utvikling.»³⁰

For det første er det her viktig å merke seg at partene må være omtrent like, både i alder og i utvikling. Det Høyesterett uttaler her vil innebære at begrepet begrenser seg ikke bare til den fysiske utviklingen, men også til den psykiske utviklingen.

Ser man både etter en psykisk og en fysisk jevnbyrdighet, vil denne vurderingen være ganske nyansert. Man kan ikke bare basere seg på at alderen mellom tiltalte og fornærmede er lik.

Høyesterett foretar så en viktig diskusjon av forholdet mellom vurderingene etter § 195 og § 196 i premiss 11:

«Aktor har anført at det går et markert skille mellom straffeloven § 195 fjerde ledd og § 196 fjerde ledd og begrunner dette med at det er vesentlig mer straffverdig å ha seksuell omgang med et barn under 14 år enn med en ungdom mellom 14 og 16 år. Skal det bli tale om

³⁰ Rt. 2003 s. 442 premiss 9

straffbortfall etter straffeloven § 195 fjerde ledd, kan det – anføres det – ikke dreie seg om mer enn små aldersforskjeller.»

Førstvoterende slutter seg ikke umiddelbart til aktors syn:

«Etter mitt syn er det ikke grunnlag for å stille opp en slik skarp grense ved praktiseringen av disse to bestemmelsene, som legger opp til konkrete vurderinger av alder og utvikling for å avverge domfellelser som kan oppfattes som urimelige.»³¹

Det Høyesterett uttaler her, sikter seg inn på forskjellen mellom de saker der fornærmede er under 16 år og der fornærmede er under 14 år. Jeg tolker denne uttalelsen slik at det ikke automatisk vil aksepteres mindre aldersforskjeller for at unntaket i straffeloven § 195 skal komme til anvendelse, enn etter unntaket i straffeloven § 196.

Videre i premiss 11 uttales det:

«Noe annet er at partenens alderstrinn har betydning ved den nærmere vurdering. Det kan være grunn til å akseptere noe større aldersforskjeller når fornærmede er over 14 år, enn når vedkommende er under 14 år. Slik er praksis også forstått i forarbeidene ved lovendringen i 2000, jf. Ot.prp.nr.28 (1990-2000) på side 54.»

Dette sitatet trekker i retning av at alderstrinn likevel faktisk har en betydning. Ser man disse to uttalelsene sammen, mener jeg at alderstrinnet på fornærmede og tiltalte ikke automatisk vil ha betydning for hvilken aldersforskjell som kan aksepteres. Det vil derimot ha en betydning i vurderingen som må gjøres konkret i hvert tilfelle, slik at et større aldersspenn kan aksepteres når den fornærmede er over 14 år, enn når fornærmede er under 14 år.

Høyesterett vurderer videre de konkrete forhold i saken. Retten bygger på lagmannsrettens vurdering av at begge var normalt fysisk utviklet, og at begge parter lå etter sine jevnaldrende når det gjaldt den psykiske utviklingen.³² Høyesterett kom etter dette frem til at selve aldersforskjellen ikke var så stor at unntaket i straffeloven § 195 blir utelukket, at det forelå jevnbyrdighet i alder og utvikling, og dette førte til frifinnelsesdom etter straffeloven § 195 fjerde ledd.

Slik jeg leser denne avgjørelsen vil den tale for at Høyesterett utkrystalliserer et moment ved fortolkning av bestemmelsen som går i retning av at både tiltalte og fornærmedes psykiske

³¹ Rt. 2003 s. 442 premiss 11

³² Rt. 2003 s. 442 premiss 12

utvikling er av avgjørende betydning for om reglene om jevnbyrdighet skal komme til anvendelse eller ikke etter straffeloven § 195, og at aldersforskjellen alene ikke er avgjørende.

En tidligere avsagt avgjørelse, **Rt. 1990 s. 1217**, omhandlet også betydningen av alderstrinn. Her var tiltalte 19 år, mens fornærmede var 15 år og 7 måneder. Aldersforskjellen var 4 år og 2 måneder. Det rettslige grunnlaget var straffeloven § 196. På s. 1218 i denne avgjørelse uttaler Høyesterett:

«Jeg er imidlertid kommet til at de må anses som «omtrentlig jevnbyrdige i alder», selv om han var 19 år og 10 måneder og hun 15 år og 18 måneder på handlingstiden. Jeg er oppmerksom på at Høyesterett i tidligere avgjørelser har ansett mindre aldersforskjeller som for store. Men det gjaldt personer på et lavere alderstrinn... »

I denne avgjørelsen ble tiltalte og fornærmede ansett som jevnbyrdige i alder og utvikling, til tross for aldersforskjellen på over 4 år. Jeg tolker dette sitatet sammen med avgjørelsen dit hen at fornærmede var så nært i alder til den seksuelle lavalder at det kunne være et større aldersspenn enn i andre saker der fornærmede var yngre. Det er også interessant å merke seg hvordan premissene avsluttes:

«Jeg mener vurderingen blir en annen når man har å gjøre med ungdommer på det alderstrinn som det i vår sak er spørsmål om, og når vurderingen tar utgangspunkt i holdninger som er utbredt blant ungdom i 1990.»

Denne uttalelsen henviser her etter min mening til de seksuelle holdninger blant ungdommer på den tiden avgjørelsen ble avsagt. Det vil være rimelig å anta at de seksuelle holdningene blant ungdommer er mer frie enn hva de var i tidligere årtier og når loven ble laget.

I Rt. 1994 s. 1000 var tiltalte 18 år og 2 måneder, mens fornærmede var 14 år og 3 måneder. Det rettslige grunnlaget var dermed straffeloven § 196. Det var en aldersforskjell på 3 år og 11 måneder.

På side 1001 i denne avgjørelsen uttaler Høyesterett:

«Spørsmålet om jevnbyrdighet i utvikling vil bero på en nærmere vurdering av partenes fysiske og psykiske modenhet. Som jeg kommer tilbake til, har herredsretten foretatt en slik konkret vurdering...»

Jeg tolker dette sitatet slik at det må gjøres en helt konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle for å avgjøre spørsmålet om jevnbyrdighet. Etter min mening vil dette medføre at det kan ikke stilles opp faste momenter som alltid skal inngå i vurderingen.

Videre på samme side uttaler Høyesterett:

«Hvor fornærmede er kommet betydeligere lenger i sin utvikling enn hva som kan sies å ligge innenfor et normalt variasjonsområde, er det grunn til å legge noe mindre vekt på forskjell i alder»

Jeg tolker dette sitatet slik at den individuelle modenhet for fornærmede vil ha innvirkning på hvor stort aldersspenn som kan være tillatt for at unntaket om jevnbyrdighet skal kunne komme til anvendelse.

Høyesterett kom i denne avgjørelsen frem til at tiltalte og fornærmede var jevnbyrdige i alder og utvikling, og straff skulle bortfalle. De la blant annet på s 1002 vekt på at *«...hun var kommet særdeles langt i sin utvikling, mens gutten ikke ble ansett spesielt moden for alderen»*.

I **Rt. 2005 s. 1651** var fornærmede under 16 år, mens tiltalte var over 18 år. Aldersforskjellen var 3 år og 11 måneder. Saken gjaldt seksuell omgang på en gård eid av tiltaltes foreldre.

Høyesterett poengterer i premiss 12 at:

«Bestemmelsen er en såkalt straffritaksgrunn: Selv om de angitte vilkår er oppfylt, er det opp til rettens skjønn om den tiltalte skal fritas for straff; vedkommende har ikke noe krav på slikt straffritak.»

Av premiss 13 fremgår videre:

«I Forarbeidene er det fremhevet at den seksuelle lavalder på 16 år først og fremst skal virke som et vern mot seksuell omgang med voksne», jf. Ot.ptp.nr.28 (1999-2000) side 57. Departementet ønsket likevel ikke å formulere regelen i fjerde ledd som en straffrihetsgrunn – hvor straff skal bortfalle dersom vilkårene er oppfylt. Departementet viste til at retten ved en «kan-regel» etter en konkret vurdering kan bestemme hvilken løsning som er riktig i det enkelte tilfellet. Jeg legger til grunn at det må foreligge særlige forhold for at det skal bli idømt straff der de som har den seksuelle omgangen, var omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling. »

Dette sitatet poengterer at unntaket er en kan-regel, men for å avvike fra straffrihet må det foreligge særlige grunner hvis det finnes at det foreligger jevnbyrdighet. Det vil da ikke fullt ut være opp til rettens skjønn om straff skal bortfalle eller ikke. Den må vise til konkrete særlige grunner.

«Aldersforskjellen, det forhold at de to ikke hadde noe kjærlighetsforhold og heller ikke kjente hverandre fra før, og utnyttelsen av situasjonen er relevante momenter ved vurderingen av om straff bør falle bort. Særlig vil det forhold at den fornærmede er utnyttet, kunne lede til at straff ikke bør falle bort.»³³

Her viser Høyesterett frem hvilke momenter som må vurderes i forhold til spørsmålet om jevnbyrdighet. At forhold er preget av utnyttelse taler for at straff skal kunne bli gitt.

Høyesterett sier videre i premiss 19:

«...er det etter mitt syn ikke tilstrekkelige holdepunkter for å anse utnyttelsesmomentet som særlig tungtveiende i vår sak.»

Jeg tolker disse uttalelsene slik at utnyttelse vil spille en rolle i jevnbyrdighetsvurderingen. Men i denne konkrete saken var utnyttelsesmomentet ikke tungtveiende. Dette momentet kan også medføre at forholdet subsumeres inn under andre straffebestemmelser som retter seg inn på tvang og utnyttelse.

Høyesterett kom under sterk tvil til at unntaket om jevnbyrdighet kom til anvendelse, og straff på grunnlag av straffeloven § 196 ikke ble ilagt.

I **Rt. 2011 s. 1428** var fornærmede 13 år og 5 måneder, mens tiltalte var 16 år og 7 måneder. Aldersforskjellen var på 3 år og 2 måneder.

Fornærmede fortalte at hun trodde de var kjærester på tidspunktet for den seksuelle omgangen. Lagmannsretten og Høyesterett mener at det ikke var veldig sannsynlig i at de var i et kjæresteforhold, etter som han samtidig skal ha vært i et kjæresteforhold med en annen jente. Retten mener at dette gir forholdet mellom tiltalte og fornærmede et preg av utnyttelse. Grunnlaget for saken var straffeloven § 195.

³³ Rt. 2005 s. 1651 premiss 17

«Tiltaltes og fornærmedes erfaringsnivå og tilnærming til seksualitet var, slik lagmannsretten har beskrevet det, svært ulikt. For hans del dreide det seg ikke om utforskning av egen seksualitet, men mer om forfølgelse av et allerede etablert seksuelt mønster.»³⁴

Dette innebærer at utforskning av egen seksualitet slik som f.eks. i et kjæresteforhold vil tale for at det er jevnbyrdighet mellom tiltalte og fornærmede, men hvis tiltalte har vist en utnyttelse ved å forfølge en etablert seksuell atferd vil det tale for motsatt utfall.

Dette styrkes videre i premiss 31:

«Utnyttelsesmomentet ligger særlig i at tiltalte ga inntrykk av at de to var kjærester, uten å fortelle at han samtidig var sammen med andre. Forestillingen om et kjæresteforhold var åpenbart en drivkraft for fornærmede.»

Høyesterett kom frem til at unntaksregelen ikke kunne komme til anvendelse. Jeg tolker det slik at utnyttelsesmomentet spilte en stor rolle i denne vurderingen, noe som skiller seg fra tidligere avgjørelser hva angår utnyttelsesmomentet. Men jeg mener at det i denne saken var et utnyttelsesmoment som var lite preget av tvang, og heller lureri fra tiltaltes side for å oppnå en seksuell fordel.

At utnyttelsesmomentet spilte en avgjørende rolle i denne vurderingen mener jeg er et godt bilde på hvor konkret en slik vurdering må være. Det er svært vanskelig å lage generelle regler for hva som skal vektlegges.

Ut fra avgjørelsene over tolker jeg resultatene til at aldersgrensen for hva som faller inn under jevnbyrdighetsregelen er mellom 3 og 4 år. Men dette kan ikke være en sikker regel, fordi vurderingene er så konkrete i hvert tilfelle at det ikke er mulig å sette ett tall for når aldersspennet er for vidt. Retten må heller i hvert enkelt tilfelle som vist over vurdere alle momenter, hvor aldersforskjell er ett moment.

Andre moment som rimelig klart må spille inn er den fysiske og den psykiske utviklingen. Ut over dette må retten i hvert enkelt tilfelle vurdere hva som skal vektlegges og hvor mye.

Ut fra hva Høyesterett har uttalt i disse avgjørelsene tolker jeg det slik at momentene som inngår i jevnbyrdighetsvurderingen etter straffeloven § 195 siste ledd ikke skiller seg fra momentene i vurderingen etter straffeloven § 196 siste ledd. Den eneste forskjellen er lavmålet for straff i straffeloven § 195. jeg tolker denne muligheten for lavmål slik at dette er

³⁴ Rt. 2011 s. 1428 premiss 27

en mulighet for straff ved samleie, der retten finner at det foreligger jevnbyrdighet, men samleiet var av en slik karakter at det skal kunne straffes.

3.3 Betydningen av jevnbyrdighet

Unntaket om jevnbyrdighet i alder og utvikling vil etter min mening ha betydning på flere områder, fra det individuelle plan for fornærmede og tiltalte i straffesaker etter straffeloven § 195 og § 196 til et nasjonalt plan hvor reglene får betydning for alle unge kjæresteforhold i dagens samfunn.

For det første vil reglene kunne føre til straffrihet for en tiltalt. Etter § 195 er det også en mulighet til å gå under lavmålet for straff, dersom den seksuelle omgangen var samleie.

Dersom retten finner at tiltalte og fornærmede er jevnbyrdige i den psykiske og den fysiske utviklingen, sett sammen med at aldersspennet ikke er for vidt, så kan den frifinne tiltalte. I juridisk teori kommer dette til uttrykk slik:

«Han er skyldig, men fritas for straff, og domskonklusjonen er frifinnelse.»³⁵

Dette kan etter min mening medføre at unge mennesker trygt kan få utforske sin seksualitet i et kjæresteforhold, eller på annen måte.

Dette gir med andre ord barn frihet til å eksperimentere og utforske seksuelle aspekter ved livet.

Utnyttelsesmomentet vil som jeg har nevnt medføre en begrensning, slik at det må foreligge en seksuell omgang som har preg av naturlig eksperimentering og utforskning. Jeg mener en slik tolkning bygger opp under den barnerettslige verdien av at utnyttelse av barn ikke bare er ulovlig, men heller ikke moralsk akseptert.

På den ene side mener jeg at straffrihetsreglene kan medføre en trygghet i samfunnet, ved at barn og unge får opprettholdt sin rett til å vokse opp individuelt. Dette vil medføre en seksualitet som utvikler seg forskjellig fra barn til barn. Reglene tar høyde for at barn utvikler

³⁵ Spes.strafferettsbok s 154.

seg forskjellig etter som det skal foretas en helt konkret vurdering i hvert tilfelle, hvor man ser på den fysiske og den psykiske utviklingen.

På den andre side mener jeg at forutberegneligheten ikke vil være så stor. Siden hvert tilfelle skal ha en helt konkret vurdering, vil den vurderingen og dermed resultatet skille seg fra sak til sak.

Høyesterett har som jeg nevnte tidligere ikke noe klart aldersspenn som grense for når unntaket kan komme til anvendelse, men de fleste avgjørelser ligger på mellom 3 og 4 år. Jeg mener dette angitte omtrent-aldersspennet hindrer at forutberegneligheten blir for lav. Dagens ungdom kan føle at deres handlinger er akseptert så lenge de holder seg innenfor dette aldersspennet.

Er aldersspennet mye større ligger utviklingsnivået vanligvis på vidt forskjellige steder, Derfor vil det være naturlig at reglene om jevnbyrdighet ikke vil komme til anvendelse dersom en 17-åring har seksuell omgang med et barn på f.eks. 5 år.

Ved en større aldersforskjell enn det Høyesterett har akseptert er risikoen for utnyttelse større, og hensynet til barnets sterkere ivaretatt. Hensynene bak bestemmelsene om straff for seksuell omgang med mindreårige er tidligere nevnt i avhandlingen, og må sees i sammenheng med de momenter som kan være utslagsgivende i forhold til drøftelsen av anvendelsen av reglene om jevnbyrdighet

Jeg viste til et sitat i **Rt. 1990 s. 1217** at retten også tar inn utbredte holdninger blant samfunnets ungdommer. Jeg mener derfor at disse reglene vil kunne ses på som dynamiske, ved at holdninger blant ungdommer som endrer seg etter som tiden går blir tatt inn i vurderingen om jevnbyrdighet.

Kap 4. Dommeravhør

I dette kapittelet vil jeg kun behandle de spesielle rettigheter som kun retter seg mot de tilfeller der barn er fornærmede i overgrepssaker. Det som er spesielt når et barn er den fornærmede i overgrepssaker, er utførelsen av dommeravhør. Dette vil jeg beskrive og drøfte i neste punkt.

Jeg vil ikke behandle de generelle reglene om fornærmedes rettigheter.

Straffeprosessloven³⁶ § 239 sier i første ledd:

«Ved avhør av et vitne under 16 år eller et vitne med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt i en sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet, skal dommeren ta imot forklaringen utenfor rettsmøte, når han finner det ønskelig av hensyn til vitnet eller av andre grunner.»

Dommeravhør blir ikke bare brukt i de saker der tiltalte er under 18 år. Bestemmelsens ordlyd sier: «Ved avhør av et vitne under 16 år». Jeg legger til grunn at dette betyr alle vitner og fornærmede under 16 år. Reglene om dommeravhør er med andre ord ikke særregler som kun gjelder fornærmede i slike saker som avhandlingen retter seg mot, men reglene gjelder også for slike saker. Dermed mener jeg det er forsvarlig å ta disse reglene med.

Når dommeren tar i mot forklaring fra et barn utenfor et rettsmøte brukes det som kalles et dommeravhør. I følge bestemmelsens femte ledd kan Kongen gi forskrifter om fremgangsmåten for slike dommeravhør. En slik forskrift kom i 1998.³⁷

Observasjon etter forskriften sammenfaller med straffeprosessloven § 239 tredje ledd. Denne forskriften omhandler også observasjon som hovedsakelig sikter seg mot barn under skolepliktig alder.³⁸ Jeg vil ikke gå nærmere inn på temaet om observasjon, men vil holde meg til dommeravhør.

Denne forskriften § 1 omhandler omtrent det samme som første ledd i straffeprosessloven § 239. Dommeren skal etter disse bestemmelsene ta i mot forklaring fra barn under 16 år i et dommeravhør. Det er imidlertid en begrensning i dette.

³⁶ Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22. mai 1985 nr. 25.

³⁷ FOR 1998-10-02 nr. 925: Forskrift om dommeravhør og observasjon (heretter kalt forskriften)

³⁸ Ot.prp.nr. 19 (1996-1997) på s. 7, punkt 6.

Dommeren må finne det ønskelig av hensyn til vitnet eller av andre grunner. Etter ordlyden åpner dette for en skjønnsmessig vurdering fra rettens side for hvem som skal få dommeravhør.

Dommeren må ta stilling til belastningen det er for et barn under 16 år å måtte vitne på vanlig måte under et rettsmøte. Lovgiver har i et forarbeid gitt uttrykk for at barn skal skånes for belastningen ved rettsapparatet og ved gjentatte avhør, men det er viktig for rettssikkerheten at slike avhør foregår på en betryggende måte.³⁹

Etter forskriften § 5 skal dommeren tilkalle en særlig skikket person som skal bistå ved avhøret, men dommeren skal likevel påse at avhøret skjer på forsvarlig måte.

En skikket person vil etter forskriften § 6 være «*en person som kan kommunisere godt med barn, og som er kjent med de rettslige krav til avhøret.*»

Bestemmelsen sier videre at denne personen som hovedregel bør være fra politiet med særlig erfaring fra etterforskning av saker som gjelder barn, men det kan også være en psykolog/psykiater dersom behovet tilsier det.

I forarbeider til lovendring uttaler departementet at en dommer kan unnlate å kalle inn en skikket person til å bistå ved dommeravhøret ved to anledninger; der dommeren selv har erfaring og opplæring i avhør av barn, eller der avhøret av hensyn til etterforskningen ikke kan utsettes.⁴⁰

At det finnes to muligheter for at en dommer skal kunne foreta avhøret uten en særlig skikket person som bistand anser jeg som et unntak fra hovedregelen i forskriften § 5. Ved den første muligheten vil dommeren selv kunne anses å være en særlig skikket person, mens ved den andre muligheten mener jeg kvaliteten på avhøret kan forringes ved at det ikke er en særlig skikket person som bistår ved avhøret, men jeg ser at hensynet til etterforskningen gjør dette nødvendig. Jeg mener det er rimelig å anta at denne siste muligheten kun blir tatt i bruk som en siste utvei pga. etterforskningen.

Ellers skal vitnets foresatte (jf. § 7), fornærmedes advokat (jf. § 8), siktedes forsvarer (jf. § 9) og politiet (jf. § 9) gis anledning til å overvære avhøret. At disse personene gis anledning til å overvære dommeravhøret er etter min mening med på å sikre rettssikkerheten i straffesaken.

³⁹ NUT-1969-3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen på s. 274

⁴⁰ Ot.prp.nr. 33 (1993-1994) s 22

Et dommeravhør vil etter forskriften § 1 være et scenario der dommeren tar opp forklaring utenfor rettsmøte. Dette kan skje på flere måter. Det kan foretas på et eget rom i Tinghuset, ved en politistasjon, på statens barnehus eller andre steder der retten finner det hensiktsmessig å foreta avhøret.

Det stilles krav til lokalet for hvor dommeravhøret skal finne sted. Dette beskrives i forskriften § 2. Det tekniske må være tilfredstillende, og avhøret burde kunne følges fra et siderom. Etter bestemmelsens siste setning gjelder dette med mindre: *«hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler for et annet sted.»*

I forbindelse med spesialfaget barnerett var jeg med på en ekskursjon til barnehuset i Tromsø. Her så vi at barnehusene er laget på en slik måte at avhørene skal foregå i et barnevennlig miljø. Dette er fordi at barnet som blir avhørt skal føle seg trygg nok til å snakke åpent om de traumatiske hendelsene som avhøret vil omhandle.

Muligheten for dommeravhør i Norge, og det at denne formen brukes er i samsvar med Barnekonvensjonen.

Etter BK art. 3 skal barnets beste være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn når slike handlinger foretas av blant annet det offentlige. For å kunne se hva som vil være barnets beste når det gjelder avhør i forbindelse med en straffesak mener jeg det er nødvendig å sette situasjonen uten dommeravhør opp mot situasjonen med dommeravhør opp mot hverandre.

I den ene situasjonen foregår et avhør under et rettsmøte i et lite barnevennlig miljø, med en dommer og to advokater som utspør et barn. Disse personene vil etter min mening ikke automatisk være spesielt skikket til å avhøre et barn. I den andre situasjonen foregår avhøret i et barnevennlig miljø der barnet kan føle seg trygg og til dels avslappet, og avhøret foretas av en person som er trent i å snakke med barn.

Etter min mening er det rimelig klart at dommeravhør på et barnehus er den situasjonen som er best for barnet.

Etter BK art. 12 skal et barn fritt få gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som berører barnet. Her vil jeg gjøre den samme sammenligningen som over. I begge situasjoner vil barnet få lov til å gi uttrykk for sine synspunkter. Men jeg mener at ved et dommeravhør vil situasjonen være mer avspent slik at barnet vil være mer fri til å gi uttrykk for sine synspunkt.

Derfor mener jeg at et dommeravhør er mer i samsvar med BK art. 12 enn et vanlig avhør under et rettsmøte.

Dersom barnet er fornærmede i saken og er mellom 14 og 16 år kan barnet møte under hovedforhandlingen og avgi forklaring dersom barnet selv ønsker det.⁴¹ Denne valgmuligheten mener jeg kan gi barnet en følelse av å kunne ha litt kontroll i straffeprosessen.

16. oktober 2012 kom en rapport fra en arbeidsgruppe oppnevnt av justis- og beredskapsdepartementet.⁴²

I denne rapportens punkt 5.3.2 på s 45 foreslår de at aldersgrensen endres fra 16 år til 15 år.

Dette begrunner de med i samme punkt, samme side:

«Den nye vergemålsloven gir mulighet for personer over 15 år til selv å utøve prosessuelle rettigheter. Det er sammenfallende med den strafferettslige lavalder, jf. straffeloven § 46. En forenkling av regelverket fordrer samordning av så mange aldersgrenser som mulig.»

At bakgrunnen for en slik endring skal begrunnes med at det blir færre aldersgrenser i regelverket å forholde seg til, er i og for seg etter min mening ikke helt heldig. Selv om regelverket blir forenklet, er dommeravhør en mulighet som er skapt av hensyn til barnet og barnets beste. Dette hensynet burde etter min mening ha en større rolle i vurderingen av hva aldersgrensen for dommeravhør burde være.

Dersom man ønsker å samordne aldersgrensen ved dommeravhør, mener jeg at man ikke skal se hen til den strafferettslige lavalderen. Siden det er vitner eller fornærmede i sedelighetssaker som blir avhørt på denne måten mener jeg denne aldersgrensen heller burde være i samsvar med den seksuelle lavalderen, slik den er i dag.

Jeg stiller meg kritisk til at en senking av aldersgrensen til 15 år vil være til barnets beste. Jeg mener at bare fordi et barn er over 15 år, er ikke barnet nødvendigvis modent nok til å sitte i en rettssal under et rettsmøte og bli spurt ut av advokater. Jeg mener at dagens aldersgrense med 16 år er mer til barnets beste og bør derfor opprettholdes.

⁴¹ FOR 1985-06-28 nr. 1679: Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen) § 8-12 annet ledd

⁴² Rapport fra arbeidsgruppen for gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede, «Avhør av særlige sårbare personer i straffesaker», Tromsø, Oslo, Bergen og Ålesund 16. oktober 2012.

Et dommeravhør foregår vanligvis på etterforskningsstadiet. Det er tatt inn en tidsfrist for når dommeravhøret skal finne sted i forskriften § 4. Tidsfristen her er at dommeravhøret: «*skal foretas så fort som mulig og senest to uker etter at anmeldelse av den straffbare handlingen er inngitt til politiet*»⁴³ Dette er i samsvar med straffeprosessloven § 239 fjerde ledd.

I den ovennevnte rapporten foreslår arbeidsgruppen på s. 55 også å endre tidsfristen for dommer avhør fra to uker etter anmeldelse til «*en uke fra politiet gjøres kjent med opplysningene som gir grunn til avhør.*»

På samme side begrunner de dette med at det er viktig at et slikt avhør finner sted så raskt som mulig for å få saken så opplyst som mulig, og iverksette de nødvendige tiltak så raskt som mulig.

Denne tankegangen er jeg i og for seg helt enig med. Jeg stiller meg imidlertid kritisk til gjennomføringen av en en-ukers-frist i praksis. I følge opplysninger NRK har samlet tar det i gjennomsnitt 49 dager for et dommeravhør gjennomføres i Oslo, i Kristiansand er det 67 dager, mens Bergen som har den laveste ventetiden tar det 32 dager.⁴⁴

Når det virker umulig å opprettholde to-ukers-fristen som det er i dag, mener jeg at en en-ukers-tidsfrist i hvert fall ikke vil kunne overholdes. Jeg mener endringen ikke burde komme først i denne bestemmelsen. Det vil etter min mening være mer hensiktsmessig å gjøre endringer i politisystemet, slik at man først kan overholde to-ukers-fristen, deretter kan man sette ned grensen til en uke.

⁴³ FOR 1998-10-02 nr. 925: Forskrift om dommeravhør og observasjon § 4

⁴⁴ <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/sorlandet/1.7588856>, (sist lest 02.05.2013)

Kap 5. Tiltalte i prosessen (særregler for barn)

5.1 Prosessuelle særregler for barn

Som jeg har vist tidligere kan et barn mellom 15 og 18 år regnes som voksen når det kommer til straff, men det er fortsatt et skille mellom barn som er mellom 15 og 18 år og en voksen i straffeprosessen. Jeg vil i det følgende vise noen særregler som kommer til anvendelse når et barn er tiltalt i en straffesak.

BK art. 40 nr. 1 ordlyd sier at et barn som anklages for et straffbart forhold skal bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd.

Det er mange sammenhenger man bare jatter med barna, eller foretar alle avgjørelser over hodet på barnet. Denne artikkelen i barnekonvensjonen vil etter min mening være med på å sikre at et barn skal få ta del i sin egen straffesak. Med andre ord mener jeg et barn må bli tatt på alvor for at barnet skal ha en følelse av verdighet og egenverd.

En annen ting er at deler av sjargongen i en straffesak kanskje må omformuleres eller forklares for et barn som er tiltalt, fordi et barn ikke nødvendigvis vil ha en forståelse av mange begreper og formuleringer som voksne kan ta for gitt.

Etter ordlyden i BK art. 40 nr. 2 bokstav b III har et barn som er anklaget for et straffbart forhold en rett til å få saken sin avgjort av en kompetent, upartisk og uavhengig myndighet uten forsinkelse. Jeg mener denne delen av artikkelen vil bidra til at saker der barn er tiltalt vil måtte bli prioritert i rettssystemet.

Når det skal foretas avhør av en mistenkt som er et barn under 18 år, skal vergen til barnet som regel få være til stede og uttale seg, jf. straffeprosessloven § 232 tredje ledd. Her mener jeg det er en stor forskjell på et barn og en voksen i straffeprosessen. Et barn har rett til å ha sin verge til stede.

Etter straffeprosessloven § 232 a skal barnevernet varsles når det blir igangsatt etterforskning mot et barn under 18 år. Etter § 183 tredje ledd skal barnevernet varsles når det tas ut siktelse mot et barn under 18 år og de skal delta på fengslingsmøter. Jeg tolker disse ordlydene dit hen at barnevernet er med i hele prosessen når den rettes mot et barn. I en avgjørelse fra

Høyesterett kommer det frem at denne bestemmelsen er en bestemmelse som bidrar til «informasjonsutveksling og et samarbeid mellom etatene»⁴⁵

Jeg mener at denne informasjonsutvekslingen og samarbeidet vil kunne være til det beste for barn i prosessen, fordi dette kan bidra til at saken blir bedre opplyst.

Etter § 98 i straffeprosessloven er det en forskjell om når en siktet som er i varetekt har krav på forsvarer. En voksen har krav på det så snart det er klart at han ikke vil bli løslatt innen 24 timer, mens et barn under 18 år har krav på det dersom han ikke vil bli løslatt innen 12 timer. Jeg mener denne bestemmelsen viser hvor mye sterkere beskyttelse et barn under 18 år trenger kontra en voksen.

Også forskjellen mellom § 195 og § 196 med hensyn til minstestraft er verdt å få frem. De yngste barna beskyttes best, i hvert fall hvis strafferammen er tegn på grad av beskyttelse.

Etter straffeprosessloven § 174, bør det unngås å pågripe barn under 18 år, og retten skal unngå å ilegge fengsel for slike personer dersom det ikke er tvingende nødvendig, jf. straffeprosessloven § 184 annet ledd, annet punktum.

Dette mener jeg er i samsvar med BK art. 37 b, som sier at frihetsberøvelse av barn bare skal skje som siste utvei og på lovlig måte. Dette bringer meg over i neste kapittel om hvilken betydning det har for straffutmålingen at et barn er tiltalt.

5.2 Hvilken betydning har det for straffutmålingen at tiltalte er et barn?

Det er flere kilder som viser at det er en forskjell i straffutmåling mellom tiltalte som er et barn under 18 år og en tiltalt som er voksen. Jeg vil i det følgende gå gjennom disse kildene for å vise hvordan retten skal tenke når straff skal utmåles.

Ordlyden i straffeloven § 18 sier at kun når det er særlig påkrevd kan det idømmes ubetinget fengsel. Dette videreføres i den nye straffeloven av 2005 § 33.

Dette mener jeg er indikasjoner på at lovgiver ønsker at det skal benyttes andre former for straff enn fengsel.

⁴⁵ Rt. 2003 s. 1827 premiss 16

Departementet uttaler i forarbeider til endring i straffeloven at det ønskes at samfunnsstraff blir mer brukt overfor unge lovbytere.⁴⁶

Jeg tolker denne uttalelsen slik at lovgiver ønsker at det går mer bort fra idømmelse av ubetinget fengsel, og heller mot idømmelse av samfunnsstraff.

Etter straffeloven § 28 a kan samfunnsstraff idømmes når fengselsstraffen ikke ville være høyere enn 1 år, jf. bokstav a, og hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet, jf. bokstav b

I en nyere avgjørelse fra Høyesterett kommer førstvoterende med en uttalelse til denne bestemmelsens bokstav b:

«Vilkåret i straffeloven § 28 a første ledd bokstav b om at hensynet til straffens formål ikke må tale mot en reaksjon i frihet, må tolkes og anvendes mot denne bakgrunn. Der domfelte var under 18 år på gjerningstiden forskyves altså tyngdepunktet i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn: Det som i det lange løp alt i alt best tjener barnets interesser trer i forgrunnen, og kan bare settes til side så langt det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad også ivaretas ved en dom på samfunnsstraff. Jo yngre barnet er, desto mer må det til.»⁴⁷

Jeg tolker denne uttalelsen slik at hensynet til barnets beste vil være så fremstående i forbindelse med straffeutmåling at samlet sett vil samfunnsstraff være det ønskelige utfallet i svært mange straffesaker.

Jeg er enig i at samfunnsstraff burde være et mer brukt alternativ enn ubetinget fengsel når det er barn som er tiltalt. Jeg mener dette er i samsvar med BK art. 3 om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i handlinger som berører barn.

BK art. 37 bokstav b om at frihetsberøvelse av barn bør være siste utvei vil også være opprettholdt ved en utmålingstrend der samfunnsstraff blir mer brukt enn ubetinget fengsling.

Slike saker som denne avhandlingen omhandler kan være svært forskjelligartet, men relativt lik når det gjelder valg av straffeform. Jeg har valgt noen høyesterettsavgjørelser fra nyere tid for å illustrere dette.

⁴⁶ Ot.prp.nr. 31 (2006-2007) punkt 7.1 på s 54.

⁴⁷ Rt. 2010 s. 1313 premiss 15.

I **Rt. 2004 s. 327** var en gutt på 17 år og 6 måneder tiltalt for overtredelse av straffeloven § 195 første ledd 1. straffalternativ. Han ble idømt 240 timers samfunnsstraff, jf. avgjørelsens sammendrag.

I **Rt. 2010 s. 669** var de tiltalte i saken 16 år og 15 år og 7 måneder. De ble ilagt samfunnsstraff i henholdsvis 74 og 50 timer, jf. avgjørelsens sammendrag.

I **Rt. 2011 s. 1428** var tiltalte 16 år og 7 måneder, og han var tiltalt etter straffeloven § 195. han ble idømt samfunnsstraff i 10 timer.

I **Rt. 2009 s. 324** var en gutt på 16 år tiltalt for overtredelse av straffeloven § 195, jf. § 206. han ble idømt betinget straff i 1 år og 8 måneder, jf. avgjørelsens sammendrag.

Jeg mener de straffereaksjonene som Høyesterett har benyttet seg av i disse avgjørelsene viser at det blir mer og mer fokus på at barn ikke burde gi ubetinget fengsel som straff, men heller bli idømt samfunnsstraff i de saker der det skal idømmes straff.

Den sistnevnte avgjørelsen er også et godt bilde på hvilken positiv virkning en tett oppfølging av barnevernet kan ha for et barn som har begått seksuelle overgrep. Høyesterett legger vekt på tiltaltes positive utvikling når de diskuterer utmåling av straff.⁴⁸ Kanskje kan en slik tett oppfølging av alle unge overgripere føre til at de ikke begår fremtidige overgrep.

⁴⁸ Rt. 2009 s. 324 premiss 21-23.

Kap. 6 Avslutning

6.1 Er lovgivningen tilstrekkelig til å gi barn den beskyttelse de behøver?

Dersom lovgiver går inn for heving av aldersgrense ved dommeravhør, mener jeg dette svekker rettsstillingen til barn som fornærmede i sedelighetsaker.

Den nye straffeloven derimot mener jeg kan svekke den beskyttelse barn som tiltalte behøver av loven. Dette vil jeg komme tilbake i avhandlingens siste punkt.

Jeg mener lovgivningen per i dag er tilstrekkelig når det gjelder barns beskyttelse både som fornærmede og som tiltalt etter at et overgrep har funnet sted. Hvordan Norge bedre kan bidra til at barn blir beskyttet mot at slike overgrep blir begått vil jeg gjøre meg noen tanker om i neste punkt.

At lovgivningen er tilstrekkelig utelukker ikke det faktum at det alltid vil finnes et forbedringspotensiale. Jeg mener lovgiver og rettssystemet alltid burde strebe etter at straffelovgivningen ivaretar barnets beste, og jobbe for at barn skal beskyttes mot seksuelle overgrep på alle områder. Spesielt viktig mener jeg det er at barnets beste er i høysete i lovgivning som berører barn.

Hvor viktig det er å gi barn den beskyttelse de behøver kan illustreres med å sitere John F. Kennedy:

“Children are the world’s most valuable resource and its best hope for the future.”

Så kan man stille seg et spørsmål om det er bedre å beskytte barn som fornærmede eller barn som tiltalt?

Dersom man styrker barns rettsstilling som fornærmede kan det gå på bekostning av barns rettsstilling som tiltalt, og omvendt. Jeg mener at det kanskje er dette som vil skje. Kanskje vil en slik beskyttelse om det er for barn som fornærmede eller barn som tiltalt føre til en bedre rettsstilling for alle barn.

6.2 Hvordan kan fremtidige overgrep avverges?

Det er flere måter for hvordan man kan hindre at fremtidige overgrep skjer. Jeg mener det er realistisk å anta at ikke alle overgrep vil kunne hindres, for dette vil etter min mening kreve en politistat med fullstendig overvåking av alle innbyggere.

Det er imidlertid flere måter vi som enkeltpersoner og det offentlige kan hjelpe til å hindre mange fremtidige overgrep.

Sortland kommune i Vesterålen i Nordland er et eksempel på en kommune som har iverksatt et prosjekt som har som siktemål å forebygge seksuelle overgrep. Kommunens oppvekstsjef og helse- og omsorgssjef gikk ut i kommunens lokalavis og orienterte om dette prosjektet og hva det inneholdt.⁴⁹

I denne artikkelen kommer det frem forskjellige tiltak som f.eks. kurs om barns seksualitet for voksne som jobber med barn, kurs for de som jobber frivillig med barn og unge, 7.klassingene i kommunen har fått opplæring om følelser, kropp, seksualitet og lignende. De har også utført et pilotprosjekt i en av kommunens barnehager for barna om barns kropp, deres følelser og lignende.

Dette er etter min mening prosjekter som er relativt enkle å gjennomføre, og som vekker folks bevissthet hva gjelder seksuelle overgrep mot barn. Ikke minst mener jeg det kan hjelpe barn til å lære hva som er greit og hva som ikke er greit når det gjelder barnas kropp og seksualitet, og hjelpe dem til å si fra når det har skjedd handlinger som kan regnes som et seksuelt overgrep.

Slike tiltak mener jeg kan tas til et høyere nivå ved å inkludere opplæring i barnekonvensjonens prinsipper og bestemmelser. Dette er Norge forpliktet til å gjøre allment kjent, jf. BK art 42. Konvensjonens regler vil etter min mening heller ikke være vanskelig å gjøre mer barnevennlige og tilgjengelige for barn. Dette ble gjort i en julekalender på NRK på 90-tallet som het Jul i Skomakergata.

Ser man en slik folkeopplysning om at blant annet barn ikke skal utsettes for seksuelle overgrep, sammen med den avskrekkende situasjonen det er å få straff for en slik handling, og

⁴⁹ Bladet Vesterålen Lørdag 20. april 2013 s 12.

legger man til en større bevissthet om seksuelle overgrep om barn, tror jeg at man kan oppdage flere tilfeller av seksuelle overgrep tidligere og avverge en del overgrep.

Troms fylkeskommune har igangsatt et prosjekt som kalles sjumilssteget, dette er i følge deres nettsider et prosjekt som er «*et felles løft for å iverksette FNs barnekonvensjon i kommunene i Norge*».⁵⁰

I dette prosjektet er steg 4, vern mot overgrep. Jeg kan ikke se ut fra nettsidene deres at det er iverksatt noen spesielle tiltak for å jobbe med steg 4, men det virker som om dette prosjektet ennå er litt i startfasen, og har fokusert mest på vold til nå. Om dette prosjektet også utvikles videre og spres til resten av Norge, tror jeg at dette er et nyttig verktøy for å forhindre fremtidige overgrep mot barn.

6.3 Uheldig ordlyd i den nye straffeloven?

I den nye straffeloven § 20 litra a regnes alle barn under 15 som utilregnelige.⁵¹ Ser man denne bestemmelsen som en helhet er barn under 15 etter den nye straffeloven § 20 litra a til d, likestilt med de som på handlingstidspunktet er psykotiske, i høy grad psykisk utviklingshemmede eller har en sterk bevissthetsforstyrrelse.

Jeg mener denne ordlyden er uheldig. I dagens samfunn har begrepet tilregnelig fått en viss betydning. Spesielt etter 22. juli-saken mot Anders Behring Breivik. Begrepet har fått en viss klang av psykiske lidelser, altså at det er slike former for psykoser som tilregnelighet vil kunne dreie seg om. Folk vil selvsagt når de får tenkt seg om, være enig i at utilregnelighet er et begrep som betyr at man ikke kan stå til ansvar for sine handlinger.

Det vil kanskje være mer hensiktsmessig å ha en ordlyd som lyder «Barn under 15 år er ikke strafferettslig ansvarlig for sine handlinger». Dette ligner ordlyden i dagens straffelov, jf. straffeloven § 46.

Med en slik ordlyd vil man fjerne den mulige stigmatiseringen av barn som det er fare for blir en realitet om man legger til grunn i lovtekstens ordlyd at barn er utilregnelige.

⁵⁰ <http://www.sjumilssteget.no/> (sist lest 02.05.2013)

⁵¹ Lov om straff 20. mai 2005 nr. 28 (heretter kalt ny straffeloven)

En annen løsning kan være å ha barn som utilregnelige i en egen bestemmelse slik at det ikke nødvendigvis vil kunne se likestilt ut.

Jeg vil foreslå at lovgiver viderefører dagens ordlyd om barns ansvarlighet for egne handlinger i den nye straffeloven.

Kildeliste

Lover.

- Kongeriget Norges Grundlov 17. mai 1814
- Almindelig borgerlig straffelov 22. mai 1902 nr. 10
- Lov om vergemål for umyndige 22. april 1927 nr. 3
- Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22. mai 1985 nr. 25
- Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai 1999 nr. 30
- Lov om straff 20. mai 2005 nr. 28

Internasjonale konvensjoner

- Den europeiske menneskerettskonvensjon med protokoller 4. november 1950
- FNs konvensjon om barnets rettigheter med protokoller 20. november 1989

Forarbeider og utredninger

- Ot.prp.nr. 33 (1993-1994)
- Ot.prp.nr. 19 (1996-1997)
- Ot.prp.nr. 28 (1999-2000)
- Ot.prp.nr. 31 (2006-2007)
- Ot.prp.nr 22 (2008-2009)
- Prop. 97 L (2009-2010)
- NUT-1969-3, innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra straffeprosesslovkomiteen

- Høringsnotat om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.), Justis- og beredskapsdepartementet, februar 2013

Forskrift

- FOR 1985-06-28 nr. 1679: Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen)
- FOR 1998-10-02 nr. 925: Forskrift om dommeravhør og observasjon

Etterarbeider

- Rapport fra arbeidsgruppen for gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede, «Avhør av særlige sårbare personer i straffesaker», Tromsø, Oslo, Bergen og Ålesund 16. oktober 2012.

Norsk Rettspraksis

- Rt.1990 s. 1217
- Rt. 1994 s. 1000
- Rt. 2003 s. 442
- Rt. 2003 s. 1827
- Rt. 2004 s. 327
- Rt. 2005 s. 833
- Rt. 2005 s. 1651

- Rt. 2009 s. 324
- Rt. 2010 s. 36
- Rt. 2010 s. 669
- Rt. 2010 s. 1313
- Rt. 2011 s. 1428

Rettspraksis fra EMD

- *G mot Storbritannia* (37334/08), avsagt 30. august 2011.

Juridisk litteratur

- Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave 2004, 4. opplag (Oslo 2010)
- Johs. Andenæs, *Spesiell strafferett og formuesforbrytelser*, 1. utgave 2008, 2. opplag (Oslo 2009)
- Sharon Detrick, *A commentary on the United Nations Convention on the rights of the child*, (Kluwer Law International, Hague 1999)

Artikler

- Kristin Alve Glad, Carolina Øverlien og Grete Dyb «Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn -en kunnskapsoversikt-» (2010), (www.nkvts.no)
- Anja Emilie Kruse «Unge som begår seksuelle overgrep» (2011), (www.nkvts.no)

Internettkilder

- www.nkvts.no
- <http://www.avert.org/age-of-consent.htm>

- <http://no.wikipedia.org/wiki/Sedelighet>
- <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/sorlandet/1.7588856>
- <http://snl.no/integritet>
- <http://www.sjumilssteget.no/>

Aviser

- Bladet Vesterålen, lørdag 20. april 2013